

ARS INSPIRATIO
STUDIA DEDYKOWANE
PROFESOR ELEONORZE
JEDLIŃSKIEJ
ISBN 978-83-8331-666-6
DOI: 10.18778/8331-666-6.01

SŁOWO WSTĘPNE

Profesor Eleonora Jedlińska – poznanianka z urodzenia, łodzianka z wyboru, serce pozostawiła w Paryżu. W rodzinnym mieście nad Wartą rozpoczęła edukację wykazując już w wieku szkolnym artystyczną wrażliwość – jej pasją był balet. W późniejszym czasie jej zainteresowania skierowały się w stronę sztuk plastycznych. Efektem tego było podjęcie studiów z zakresu historii sztuki na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza, które ukończyła w 1980 roku na podstawie napisanej pod kierunkiem prof. Konstantego Kalinowskiego pracy magisterskiej *Powszechna Wystawa Światowa w Paryżu w 1900 roku*. Już wtedy ujawniła się jej fascynacja nadsekwańską stolicą. Ale los rzucił ją gdzie indziej. Charyzmatyczny dyrektor łódzkiego Muzeum Sztuki, Ryszard Stanisławski, pragnąc nadać kierowanej przez siebie placówce rangę prężnego ośrodka sztuki współczesnej, zaproponował w 1982 roku pracę młodemu historykom sztuki z Poznania – małżonkom Eleonorze i Jaromirowi Jedlińskim. Oboje przyjęli tę propozycję traktując ją jako wyzwanie warte podjęcia. Przeprowadzka z Poznania do Łodzi wynikała z zainteresowania małżonków Jedlińskich unikatowymi zbiorami sztuki nowoczesnej, które posiadało Muzeum Sztuki w Łodzi. Już wówczas kolekcja ta cieszyła się dużym uznaniem, a jej prestiż związany był jeszcze z przedwojenną działalnością wybitnych artystów polskiej awangardy międzywojennej, takich jak Katarzyna Kobro i Władysław Strzemiński. Pierwsze lata w Łodzi, to trudny okres stanu wojennego. Profesor Jedlińska

poświęciła je na katalogowanie dzieł Josepha Beuysa¹. Cenną kolekcję prac uznanego niemieckiego artysty umieszczono w pomieszczeniach dawnych stajni willi Edwarda Herbsta na Księżym Młynie (jeszcze przed rewitalizacją, obecnie Muzeum Pałac Herbsta). W tych niewielkich przestrzeniach Profesor Jedlińska zorganizowała ekspozycję prac Beuysa, którą, prowadząc nieformalne wykłady na temat jego twórczości, prezentowała wielu znakomitym gościom. Darowizna Josepha Beuysa dla Muzeum Sztuki w Łodzi stała się magnesem przyciągającym świadomych jej wyjątkowego znaczenia na skalę europejską miłośników sztuki nowoczesnej.

Rok 1984 roku przyniósł w życiu Profesor Jedlińskiej dużą zmianę, decydując o jej dalszej drodze życiowej. Profesor Wanda Nowakowska, kierująca Zakładem Historii Sztuki na Uniwersytecie Łódzkim, zaproponowała jej u siebie pracę, dostrzegając w młodej badaczce duży potencjał. Perspektywa prowadzenia badań naukowych, możliwości intelektualnego rozwoju oraz kontaktu ze studentami skłoniły ją do podjęcia nowego wyzwania zawodowego, tym razem w roli historyka sztuki na Uniwersytecie. W ramach swojej nowej roli Profesor Jedlińska rozpoczęła badania nad sztuką XIX i XX wieku, zarówno w Polsce, jak i za granicą, równolegle prowadząc szeroki wachlarz zajęć dydaktycznych obejmujących historię sztuki od czasów starożytnych po współczesne. Ćwiczenia, wyjazdy naukowe do muzeów i galerii, spotkania z historykami sztuki i artystami oraz udział w konferencjach dla młodych naukowców stanowiły istotny element jej pracy na Uniwersytecie Łódzkim. Ponieważ na uczelni nie istniał wówczas odrębny kierunek nauczania historii sztuki, Profesor Jedlińska prowadziła wykłady i ćwiczenia z wybranych zagadnień historii sztuki, metodologii i krytyki artystycznej dla studentów różnych kierunków, w tym historii, filozofii, etnografii, archeologii, kulturoznawstwa, pedagogiki i filologii germańskiej. W tym okresie uczestniczyła także wraz z mężem Jaromirem (pracującym nadal w Muzeum Sztuki) w przygotowaniach do wystawy „Vision and Unity”, która odbyła się w Van Reekum Museum w Apeldoorn w dniach 18 czerwca – 4 września 1989 roku i prezentowała dzieła polskiej awangardy międzywojennej oraz polskich artystów współczesnych.

¹ W sierpniu 1981 roku Joseph Beuys, znany niemiecki artysta, z okazji 50. rocznicy otwarcia dla publiczności Międzynarodowej Kolekcji Sztuki Nowoczesnej grupy a.r., przekazał Muzeum Sztuki w Łodzi około 1000 swoich prac (Polentransport 1981).

Kontakty międzynarodowe stanowiły wraz z upływem czasu coraz istotniejszy element działalności młodej badaczki. W 1992 roku, dzięki stypendium Foundation d'Appui de la Litterature Indépendante et Sciences Polonaise w Paryżu, Eleonora Jedlińska mogła zgromadzić materiały do swojej pracy doktorskiej dotyczącej malarstwa europejskiego XIX i początku XX wieku, którą przygotowywała pod kierunkiem prof. Wandy Nowakowskiej. Kontakt z kolekcją sztuki europejskiej w otwartym w 1986 roku paryskim Musée d'Orsay pomógł młodej adeptce nauki sprecyzować problematykę swojej dysertacji. Temat Josepha Beuysa nadal pozostawał obecny w jej życiu. W 1993 roku wzięła udział w konferencji poświęconej życiu i twórczości niemieckiego artysty, która odbyła się w Mediolanie w Galerii Brera, a towarzyszyła jej wystawa prac Beuysa ze zbiorów Muzeum Sztuki w Łodzi. W tym samym roku uczestniczyła również w Międzynarodowej Konferencji poświęconej życiu i twórczości Władysława Strzemińskiego, zorganizowanej z okazji setnej rocznicy urodzin artysty.

W styczniu 1994 roku Profesor Jedlińska obroniła na Uniwersytecie Łódzkim pracę doktorską zatytułowaną „Motyw śmierci w malarstwie polskim XIX i początku XX wieku na tle obecności tego tematu w sztuce europejskiej”. W swojej pracy analizowała motyw śmierci przez pryzmat wydarzeń historycznych, społecznych i filozoficznych, nadając jej charakter wyводу ikonologicznego i komparatystycznego, z naciskiem na trwałość tego motywu w tradycyjnych „ramach ikonograficznych” wywodzących się z antyku. Pracę oceniono wysoko, a recenzentami byli prof. dr hab. Andrzej K. Olszewski z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i prof. dr hab. Grzegorz Sztabiński z Uniwersytetu Łódzkiego. Na jej podstawie Profesor Jedlińska opublikowała kilka ważkich tekstów. Szeroka tematyka rozprawy stała się punktem wyjścia do jej wykładów dotyczących malarstwa i rzeźby europejskiej XIX wieku.

Po obronie Eleonora Jedlińska została zatrudniona jako adiunkt w powtórnie reaktywowanej Katedrze Historii Sztuki na Uniwersytecie Łódzkim, gdzie zaczęła kształcić przyszłych historyków sztuki. Powierzono jej prowadzenie wykładów z zakresu polskiego i europejskiego malarstwa nowoczesnego, zajęć dotyczących ikonografii i ikonologii, historii fotografii oraz wykładów monograficznych, a nieco później seminarium magisterskiego. W jego ramach do tej pory powstało ponad 90 prac, które recenzenci oceniali bardzo wysoko. Dotyczą one szerokiego spektrum zagadnień związanych ze sztuką polską, europejską i amerykańską, obejmując okres od końca

XVIII wieku do XXI wieku. Jako promotor licznych prac magisterskich, często o interdyscyplinarnym charakterze, Profesor Jedlińska wielokrotnie powierzała ich recenzje specjalistom z pokrewnych dziedzin naukowych, takich jak estetyka, filozofia, architektura czy projektowanie przemysłowe.

Lata 90. XX wieku, a następnie pierwsza dekada XXI wieku to okresy, gdy rozpędu nabierają międzynarodowe kontakty Eleonory Jedlińskiej. W 1995 roku wzięła udział w prezentacji i sympozjach poświęconych współczesnej sztuce Izraela – Art Focus – Contemporary Israeli Art, które miały miejsce w Jerozolimie i Tel Awiwie. Kilkutygodniowy pobyt w Izraelu oraz możliwość zapoznania się ze sztuką starszego i najmłodszego pokolenia twórców żydowskich, a także poznanie zbiorów The Israel Museum w Jerozolimie i Tel Aviv Museum of Art oraz praca badawcza w muzealnych bibliotekach, skierowały zainteresowania naukowe Profesor Jedlińskiej w stronę sztuki polskich Żydów oraz sztuki nowoczesnej i współczesnej, a w szczególności na kwestię wpływu Holocaustu na sztukę po 1945 roku. W 1999 roku odbyła miesięczny staż naukowy w United States Holocaust Memorial Museum Center for Advanced Holocaust Studies w Waszyngtonie, gdzie rozpoczęła zbieranie materiałów do książki *Sztuka po Holocaustcie*, która została wydana w Łodzi w 2001 roku i wzbudziła duże zainteresowanie. Wzięła również udział w międzynarodowej konferencji „Polacy – Żydzi” z okazji 65. rocznicy zakończenia drugiej wojny światowej, która odbyła się w Warszawie. W wyniku tych doświadczeń powstały liczne publikacje oraz wygłoszonych zostało szereg referatów na kongresach i konferencjach, m.in. na Uniwersytecie w Jerozolimie (World Congress of Jewish Studies) i w Rawennie, a także na wielu uniwersytetach w Polsce i Europie, gdzie przedstawiała tematy dotyczące pamięci wydarzeń drugiej wojny światowej i Zagłady w sztuce współczesnej artystów polskich i zagranicznych.

Zwieńczeniem tego etapu drogi naukowej Eleonory Jedlińskiej było wydanie w 2006 roku książki *Polska sztuka współczesna w amerykańskiej krytyce artystycznej w latach 1984–2002. Wybrane zagadnienia* (Łódź, 2006), na której podstawie rok później obroniła pracę habilitacyjną w Instytucie Sztuki Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. Recenzentami jej dorobku naukowego byli dr hab. Maria Hussakowska-Szyszko z Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego, prof. dr hab. Maria Poprzęcka z Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu Warszawskiego, prof. dr hab. Joanna Sosnowska z Instytutu Sztuki PAN w Warszawie oraz prof. dr hab. Andrzej Turowski z Université de Bourgogne w Dijon.

Uzyskanie tytułu doktora habilitowanego umożliwiło Eleonorze Jedlińskiej objęcie stanowiska profesora nadzwyczajnego na Uniwersytecie Łódzkim, na Wydziale Filozoficzno-Historycznym w Katedrze Historii Sztuki. Udział w wielu konferencjach naukowych, zarówno krajowych, jak i zagranicznych (m.in. Heidelberg, Amsterdam, Rawenna, Jerozolima, Tallin, Millersville University of Pennsylvania), podczas których przedstawiała swoje referaty, potwierdził jej renomę badacza o międzynarodowym zasięgu. Jej teksty były szeroko dyskutowane i cytowane w międzynarodowych publikacjach. W 2012 roku została zaproszona do udziału w grancie kierowanym przez prof. dra hab. Włodzimierza Boleckiego z Instytutu Sztuki Polskiej Akademii Nauk pt. „Sensualność w kulturze polskiej”. W ramach tego projektu opracowała teksty dotyczące sensualności w Teatrze Śmierci Tadeusza Kantora, twórczości Mirosława Bałki oraz Rafała Jakubowicza. W lipcu i sierpniu 2015 roku Profesor Jedlińska otrzymała z kolei stypendium dla profesora wizytującego w ramach projektu „Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Europie 2020”, realizowanego na Wydziale Sztuk Pięknych UMK, w ramach którego prowadziła wykłady, seminaria i warsztaty dla studentów kierunku „krytyka artystyczna”, koncentrując się na współczesnej krytyce artystycznej oraz jej związku z innymi naukami humanistycznymi.

W wyniku prowadzonych w ostatnich latach badań nad kulturą i sztuką artystów żydowskich, w 2015 roku powstała książka *Eugenia Markowa. „Wybór”* (przekł. Jakub Jedliński) wydana przez Polski Instytut Studiów nad Sztuką Świata i Wydawnictwo Tako, Warszawa–Toruń 2015, a kilka lat później w publikacji *Kształty pamięci. Wybrane zagadnienia sztuki współczesnej* (Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2019) Eleonora Jedlińska ponownie poruszyła zagadnienia dotyczące fenomenu pamięci doświadczeń drugiej wojny światowej i Zagłady znajdujących odzwierciedlenie w dziele sztuki. Jednocześnie Profesor Jedlińska wróciła do zagadnienia, którym zajmowała się na progu swojej pracy naukowej, wydając książkę poświęconą wydarzeniu jakim była Wystawa Światowa w Paryżu w 1900 roku, otwierająca wiek XX: *Powszechna Wystawa Światowa w Paryżu w 1900 roku. Splendory Trzeciej Republiki* (Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2015). W ostatnim czasie, zafascynowana twórczością polskiej artystki mieszkającej w Paryżu, Zofii Lipeckiej, opublikowała poświęconą jej książkę *Zofia Lipecka. Labirynty sztuki* (Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2023), ukazując z właściwą sobie pasją i zaangażowaniem niezwykle świat dzieł artystki.

Książka *Ars inspiratio. Studia dedykowane Profesor Eleonorze Jedlińskiej* oddawana w ręce Czytelnika zawiera 23 teksty napisane z myślą o Profesor Jedlińskiej i jej dedykowane. Odzwierciedlają one wielorakie nurty współczesnej humanistyki ze szczególnym uwzględnieniem historii sztuki. Artykuły zostały ułożone w trzech działach: część pierwsza: „**Spojrzenie w przeszłość**”, odnosi się do klasycznie pojmowanej historii sztuki, zwracającej się ku przeszłości; część druga publikacji zatytułowana „**W kręgu judaizmu**” grupuje rozważania skoncentrowane na dziele sztuki, znaczeniu filozoficznym a także na jego walorach estetycznych. Część trzecia: „**Sztuka nowa, spojrzenie w przyszłość**”, zawiera refleksje dotyczące problematyki poszukiwania odmiennych form wyrazu artystycznego różnorodnych dzieł kultury wizualnej, rozpatrywanych w kontekście kształtowania nowych i oryginalnych kierunków malarskich.

Niniejszy tom studiów, złożony z artykułów napisanych przez przyjaciół, współpracowników oraz uczniów Profesor Eleonory Jedlińskiej, stanowi wyraz głębokiego uznania dla jej osiągnięć w dziedzinie historii sztuki. W ciągu lat swojej kariery akademickiej, Profesor Jedlińska z pasją i zaangażowaniem kształtowała i rozwijała tę dyscyplinę, wynosząc ją z peryferii nauk humanistycznych do centrum akademickiej refleksji na Uniwersytecie Łódzkim. Dzięki jej nieustannej pracy, oddaniu oraz niezwykłemu talentowi pedagogicznemu, łódzka historia sztuki rozkwitła, inspirując kolejne pokolenia młodych naukowców. Absolwenci łódzkiej Katedry Historii Sztuki, a później Instytutu Historii Sztuki, niosą ze sobą dziedzictwo Profesor Jedlińskiej, szerząc zdobytą wiedzę i pasję do sztuki zarówno w Polsce, jak i poza jej granicami. Każdy z nich stanowi żywe świadectwo skuteczności i sensu pracy naukowej i pedagogicznej Pani Profesor, której wysiłki przyczyniły się do umocnienia pozycji łódzkiej historii sztuki. Ten tom jest nie tylko hołdem złożonym wybitnej uczzonej i nauczycielce, ale także symbolem wdzięczności za jej wieloletni wkład w nasze życie naukowe, podziękowaniem za to, że jako znawczyni sztuki, intelektualistka o szerokich horyzontach i humanistka, swoim życiem i pracą każdego dnia dowodzi, jak ważna jest rola sztuki w zrozumieniu ludzkiej egzystencji. Zebrane w tym tomie teksty mają na celu nie tylko upamiętnienie dorobku Profesor Jedlińskiej, ale także potwierdzeniem inspiracji, jakie pozostawiła w sercach i umysłach tych, którzy mieli zaszczyt z nią współpracować.